

Handje helpen

Veldwerk – bovenbouw

Docentenhandleiding

Inhoud

Veldwerk - Handje Helpen	1
Gastles	2
Leestekst	2
De werkdag	3
Terugkomdag:.....	3
Organisatorisch:	4
Leestekst	5
Handleiding voor ouders/begeleiders bij 'handje helpen'	7
Achtergrondinformatie	8

Wilhelminaplantsoen 2, 1601 LS Enkhuzen

tel: 0228-320 310

info@hertenkampenkhuzen.nl

www.hertenkampenkhuzen.nl

Veldwerk - Handje Helpen

Voor:	bovenbouw	
Tijdsplanning:	Februari gastles	1 uur
	Februari werkdag	1 ½ uur
	Juni Terugkom dag	1 uur
Locatie:	Natuurgebied 'Het Zanddepot',	
Adres:	Krijspunt Grootslagweg en Dijkgraaf Grootweg te Andijk	
Tijdinvestering:	Gastles: ca. 45 minuten	
	Zelf in de klas: ca. 30 minuten (leestekst)	
	Werkdag: ca. 90 minuten	
	Terugkomdag: ca. 45 minuten	

Dit project is ontstaan in samenwerking met Staatsbosbeheer met als doel de jeugd meer bij te betrekken bij de natuur. Immers als je in de natuur bezig bent en er voor zorgt, ontwikkel je er meestal ook meer gevoel voor. Bij dit project werken de leerlingen daadwerkelijk aan natuurbehoud en natuurontwikkeling. De leerlingen helpen een handje mee aan de ontwikkeling van het unieke natuurgebied het Zand-depot te Andijk.

Het project is verdeeld over 3 onderdelen:

1. **Gastles:** Het eerste onderdeel, vooraf de werkdag, bestaat uit een **gastles** waarbij de leerlingen informatie krijgen over het ontstaan van en ontwikkelingen in het natuurgebied en de werkzaamheden die zij gaan verrichten.
2. **Werkdag:** De leerlingen gaan onderhoudswerkzaamheden verrichten in het natuurgebied 'Het Zanddepot' van Staatsbosbeheer.
3. **Terugkomdag:** In juni komen ze terug naar het gebied om te bekijken hoe het gebied veranderd is.

Gastles

Vooraf aan de werkdag komt er een gastdocent in de klas. Met behulp van een PowerPoint presentatie wordt het ontstaan- en de waarde van het gebied duidelijk gemaakt. Ook leren we LANDMARKS, de sporen van eeuwen geleden, in het landschap te ontdekken. De zaken die aan de orde komen: waar ligt het gebied, waarom heet het gebied 'Het Zanddepot', wat zijn de verandering van het landschap; van vaarpolder naar rijpolder, waarom is er onderhoud in de natuur nodig is? Wat gaan we doen? En uiteraard alle vragen die de kinderen (of de begeleiders en docent) zelf hebben.

Leestekst

Er is als apart document een leestekst beschikbaar (ook op pag. 5 van deze handleiding). Als verwerking van de gastles kunt u deze leestekst in de klas behandelen. (individueel, in groepjes of klassikaal).

De werkdag

in februari wordt de werkdag georganiseerd.

Elke klas komt voor ca. 1½ uur werken (0900 – 10.30, 10.30 – 12.00 en 13.00 – 14.30 uur) op 'Het Zanddepot', Grootslagweg 9 te Andijk (bij de rotonde).

U komt op de afgesproken tijd met uw klas op het terrein. De klas wordt ontvangen door de boswachter of een vrijwilliger van Staatsbosbeheer (SBB). Hij/zij vertelt over het nut van de werkzaamheden en geeft werkinstructies.

De klas wordt in twee groepen verdeeld; de ene groep gaat rietharken en de andere wilgen knotten en snoeien/zagen. Na een half uur wisselen de groepen van activiteit. Na afloop krijgen de leerlingen iets te drinken en iets lekkers.

Terugkomdag:

In de eerste helft van juni organiseren we een 'terugkomdag'. Doormiddel van een speurtocht verkennen de leerlingen het gebied, dat er nu heel anders uitziet dan een paar maanden terug. We zoeken de rietorchies in de rietkraag en ook de zeldzame addertong. De klas wordt in 3 groepjes verdeeld en zij kunnen zelfstandig de speurtocht volgen. Onderdeel van de speurtocht is de 'rietsafari'.

Misschien kunnen de leerlingen nog hun werkdag op het Zanddepot in februari herinneren? een kale boel. Nu, 4 maanden later is het een groene oase geworden. Precies wat de bedoeling is!

Belangrijk om rekening mee te houden

We zijn buiten in de natuur, daar kun je ook ongemakken ondervinden. Denk aan regen of nattigheid, modder, muggen etc. Trek daarom gepaste kleding aan (in ieder geval een lange broek en lange mouwen) en bij voorkeur laarzen. Iets meenemen tegen de muggen kan soms ook handig zijn.

Niet te vergeten:

Wil je de kinderen na de werkdag instrueren om ook voor het slapen gaan het lichaam nogmaals te inspecteren op teken. (NB: Er zijn geen aanwijzingen op besmette teken in onze regio, maar voor alle zekerheid).

- Meer informatie over teken en preventie: <https://www.tekenbeetziekten.nl/category/voorlichting-kinderen/>

Organisatorisch:

Contactpersoon: Ofra Carmi - ofra@hertenkampenhuizen.nl - 0228 320310.

Tijdens het werk op het veld: 06-53463809

Hertenkamp Enkhuizen

- organisatie van de activiteit
- contact met scholen/docenten
- verzorgt de gastles
- voorbereiden speurtocht (terugkomdag)
- vrijwilligers werven voor begeleiding van de klassen

Staatsbosbeheer:

- voorbereidingen op het werkterrein
- veilige randvoorwaarden scheppen
- boswachters die de groep ontvangen en relevante inleiding geven
- organisatie van het werk
- instructies geven en begeleiden van de werkactiviteit
- beschikbaar stellen van oldoende gereedschappen en handschoenen

Leerkracht:

- voorbereiden van de klas (let op gepaste kleding en schoeisel)
- De leerkracht ziet toe dat de leerlingen tijdens de activiteit zich naar behoren gedragen.
- informeert de begeleider/ouders (zie kopie **Handleiding voor ouders/begeleiders bij 'Handje Helpen'** pag. 6)

Leestekst

Handje Helpen, natuurbeheer in het Zanddepot

Het **Zanddepot** ligt in **Polder Het Grootslag**. In de periode 1973-1979 werd dit gebied gebruikt als zandopslag (depot). Het zand werd opgezogen uit het IJsselmeer en daarna opgeslagen in dit gebied. Het zand is gebruikt om Polder Het Grootslag opnieuw in te richten (**herinrichten**). In die tijd waren er geen asfaltwegen in de polder. De gewassen, koeien en schapen werden met platte schuiten van- en naar de akkers vervoerd. Om de polder te kunnen herinrichten (**verkavelen**), moesten eerst de sloten en waterwegen volgestort worden met zand. En er werden wegen aangelegd. In 1979 was het werk klaar. De polder is onherkenbaar veranderd van een vaarpolder naar een rijpolder. Het Zanddepot werd daarna gebruikt om bomen te kweken. En een deel bleef gewoon braak liggen. De zanddijken waar de vrachtwagens met zand op reden, zijn nu nog steeds zichtbaar. De nu laaggelegen stukjes lijken wel op een badkuip. Ze zijn begroeid met riet en ruigte. Je kunt je haast niet voorstellen dat hier meters hoge zandbergen lagen.

1. Hoe werden, ca. 50 jaar geleden, de gewassen en de koeien van- en naar het land vervoerd?

.....

2. Waarvoor was er zoveel zand nodig?

.....

Biodiversiteit

De wilde natuur ontwikkelt zich ook zonder de hulp van mensen! Natuurrampen, zoals overstromingen of bosbranden, vernietigen soms hele natuurgebieden. Daarna moet de natuur zich opnieuw herstellen. De natuur gaat zich **spontaan** ontwikkelen. Men heeft ontdekt dat juist dit vaak een verrijking van de natuur betekent. Na zo een natuurramp gaan ineens andere planten groeien en komen er andere soorten dieren naar het gebied. Wanneer er een grotere **variatie** van planten en dieren terugkomt, spreken we over een rijkere **biodiversiteit**. Met dijken en dammen beschermt Nederland zich tegen **natuurrampen**. Hierdoor groeit de natuur **ongestoord** door en uiteindelijk ontstaan er bossen met bomen. Veel van dezelfde soorten: weinig **variatie**, weinig **biodiversiteit**. Rijke biodiversiteit is belangrijk voor meer soorten planten en dieren.

3. Wat vindt men beter? (Kruis het goede antwoord aan)

weinig biodiversiteit

rijke biodiversiteit

Handje Helpen

Toen de herinrichting van Polder Het Grootslag klaar was, bleef Het Zanddepot braak liggen. In **Het Zanddepot** ontwikkelde de natuur zich **spontaan** met veel verschillende en bijzondere planten. Op sommige plekken zijn bomen geplant, maar verder kon de natuur ongestoord haar gang gaan. Planten en struiken zoals **brandnetel**, **harige-wilgen-roosje** en **bramen** groeiden overal. En na ongeveer 20 jaar heeft het **riet** de laaggelegen, natte gebieden helemaal bedekt. Niemand kon er nog doorheen lopen.

4. Hoe is de natuur in Het Zanddepot ontwikkeld?

.....
.....

In 2003 is het project Handje Helpen gestart met basisscholen uit de omgeving. In de winter komen de leerlingen van groep 7 en 8 naar Het Zanddepot om bomen en struiken terug te snoeien en het gemaaide riet weg te harken. Wij werken hier aan **natuurbeheer**. Op de kale grond krijgen andere planten nu licht en ruimte om te groeien. Na enkele jaren 'Handje Helpen' ontdekten we de eerste **rietorchideeën** en de **addertong**. Deze planten zijn heel speciaal. Ze 'willen' namelijk niet overal groeien. Door het project Handje Helpen krijgen deze speciale planten de ruimte. Zo wordt de natuur nog mooier en de **biodiversiteit rijker**.

In juni komen jullie terug naar Het Zanddepot om deze bijzondere planten te bewonderen.

5. Welke bijzondere planten groeien in Het Zanddepot?

.....

Natuurbeheer

De natuur in Nederland wordt altijd beheerd. Bomen worden gesnoeid of gekapt, gebieden worden onder water gezet en **schapen, koeien, paarden en herten** worden in het gebied gelaten om te **grazen**. Deze dieren werken ook mee aan **natuurbeheer**. Tijdens de **broedperiode**, maart – juli, worden sommige natuurgebieden afgesloten om de rust niet te verstoren. Er is altijd wat te doen om de natuur een handje te helpen.

6. Hoe wordt de natuur beheerd? Geef twee voorbeelden:

.....

Natuurgebied, hoezo?

Tot ongeveer 100 jaar geleden bestond het woord natuurgebied nog niet. Alles was natuur en men probeerde van de natuur landbouwgrond te maken door er gewassen op te telen en er vee op te laten grazen. Men werkte nog met paarden en het meeste werk werd met de hand gedaan. De **akkers** waren toen nog klein en men leefde met de natuur. In de loop van de tijd werden de **boerderijen** groter en kwamen er zware machines om de grond te bewerken. Er werden steeds meer **huizen** gebouwd en er moest ruimte komen voor de bergen **afval** en de **industrie**. Een aantal mensen zagen de natuur in Nederland verdwijnen en zij besloten dat in sommige gebieden de natuur beschermd moest worden. Daar mogen de mensen geen huizen of fabrieken bouwen. En in deze natuurgebieden kunnen we nu genieten van de natuur.

7. Waarom worden natuurgebieden beschermd?

.....

Handleiding voor ouders/begeleiders bij 'handje helpen'

Beste ouder/begeleider,

U begeleidt de klas tijdens de werkactiviteit 'Handje Helpen'.

Deze activiteit staat in het teken van 'de mens en het landschap'.

Het duurt ca. 1½ uur en wordt uitgevoerd op locatie:

'Het Zanddepot', Grootslagweg 9 te Andijk

Werkdoel:

Bij deze activiteit gaan we de natuur een handje helpen; onderhoudswerkzaamheden verrichten in natuur gebied 'Het Zanddepot' van Staatsbosbeheer. Door zelf mee te werken aan natuurontwikkeling in het eigen leefgebied, leren de leerlingen het belang van natuurbeheer en het zorgzaam omgaan met de omgeving inzien. Er is een directe betrokkenheid bij de natuur, zodat de waardering daarvoor kan groeien.

Opbouw van de activiteit

- De klas komt voorbereid op het terrein.
- De klas wordt door een medewerker of vrijwilliger van Staatsbosbeheer in de werkschuur van de boswachter ontvangen.
- De leerlingen krijgen een inleiding van de boswachter en worden in twee groepen verdeeld.
- De ene groep gaat wilgen knotten en takkenrillen maken, de andere groep gaat riet op hopen harken. De leerlingen werken in koppels. Na ongeveer een half uur wisselen de groepen van taak.
- De activiteit wordt in de werkschuur met een evaluatie (en drinken met wat lekkers) afgesloten.

Fijn dat u de klas komt begeleiden!

- Als begeleider heeft u een belangrijke functie bij het zorgen voor de veiligheid en het stimuleren van de juiste werkhouding van de leerlingen.
- Trek gepaste kleding en schoeisel/laarzen aan. (het kan echt heel drassig zijn!)
- Het is erg leuk en verrassend om samen met de leerlingen te werken.
- Als u niet mee kunt/wilt helpen, verzoeken wij u in de werkschuur van SBB te wachten tot de werkzaamheden voorbij zijn en de afsluiting begint. (Aan de kant staan toe kijken werkt namelijk demotiverend voor de leerlingen en de vrijwilligers en begeleiders van SBB).

Alvast bedankt voor de hulp en medewerking en heel veel plezier bij

'Handje Helpen'!

Achtergrondinformatie

De geschiedenis van Het Zanddepot

"Het Zanddepot" ligt midden in polder "Het Grootslag". Deze polder is in de jaren '70 rigoureuus heringericht (ruilverkaveling). De kavels zijn opnieuw verdeeld, recht getrokken en opgehoogd. Sloten werden gedempt en nieuwe (rechte) sloten gegraven. Er werden verharde wegen aangelegd en voor de onderlaag hiervan was zand nodig. Middenin het te verkavelen gebied was een stortplaats voor zandopslag gemaakt. Het gebied werd met kaden afgesloten van de rest van de polder. Met zandzuigers in het IJsselmeer (bij de Kreupel voor-Andijk) werd zand via een buis naar het depot gespoten. De eerste jaren werd het zand door kleine zandzuigers verder gespoten naar het vak dat verkaveld werd. Ook werden in het depot enkele dijkes aangelegd voor een uitlekbassin en de vrachtwagens die zand kwamen halen. Tot 1977 werd hier zand gehaald voor de aanleg van deze wegen. Het Grootslag is van een **vaarpolder tot een rij-polder omgetoverd**. Na deze periode gebeurde er een lange tijd niets meer met het gebied. Mede hierdoor ontstond een slibachtig landschap met mooi wit zand uit het IJsselmeer. Een paar jaar later groeide er vanzelf riet en verschillende planten als moerasandijvie en klein hoefblad. Typische pioniers!

In 1980 begon de Heidemaatschappij het gebied met bomen te beplanten. Eerst kwamen terreinen als het Streekbos en de Weelen aan de beurt. Bomen die overbleven in de ruilverkaveling vonden hier een plaatsje; beuken, essen, meidoorn langs de randen, met sleedoorn voor de variatie. De aanplanting werd gesubsidieerd. De vele wilgen die je nu op het Zanddepot ziet, kwamen spontaan op. Het zanddepot werd een schuilplaats voor allerlei dieren. Het heeft een eigen zoete en voedselarme waterhuishouding, doordat alleen regenwater naar binnen kan. Ander water, slootwater wat veel giftstoffen (kunstmest en gif uit de omringende akkers bevat) kan dus niet in het gebied komen. Hierdoor krijg je een min of meer geïsoleerde biotoop. Staatsbosbeheer heeft Het Zanddepot sinds 1984 in beheer en wil het graag openstellen voor publiek. Omdat het gebied kwetsbaar is voor vandalisme, is het beperkt open voor publiek. Het Zanddepot is een natuurgebied dat door de mens is ontstaan. Het gebied is omringd met sloten en een asfaltweg, waardoor het bijna geïsoleerd is van de omgeving.

Water: Het gebied is afhankelijk van regenwater. Bij veel regenval lopen de poelen vol water en bij aanhoudende droogte zakt het waterpeil. De waterkwaliteit is heel goed en heeft geen nadelen van bemestingsresten of bestrijdingsmiddelen van de omliggende landbouw.

Grond: De grond is voornamelijk zand wat afkomstig is uit het IJsselmeer. Onder het zand ligt de oorspronkelijke kleigrond. Het gebied kent verschillende niveaus; kleine heuvels, dijken en uitgediepte poelen. Dit maakt het gebied afwisselend en geeft kans aan verschillende soorten planten en dieren.

Vegetatie: Het grootste deel van het terrein is beplant met bomen. Dit kun je gemakkelijk zien aan de rechte rijen (de bomen zijn er ook even oud). Tussen de percelen bos is een ruiger terrein; rietgebied met gras.

Fauna: Vogels, vlinders maar ook het konijn, de mol, hermelijn, egel, woelrat, kikker en vele insecten voelen zich hier ontzettend goed thuis. Het Zanddepot is een vrij nieuw natuurgebied en wordt zodanig beheerd (ook het bos) dat diverse planten (o.a. orchideeën) een kans krijgen om te groeien. Zo ontstaan verschillende biotopen.

Ecologische verbinding: Vanaf de jaren 60 is de kwaliteit van de natuur in Nederland hard achteruit gegaan. Natuurgebieden werden kleiner en meer geïsoleerd van elkaar. De verbindingen tussen gebieden werd grof verstoord (denk aan de snelwegen en de explosieve woningbouw). Vanaf de jaren 90 is het inzicht in het belang van verbinding tussen de "natuureilanden" gegroeid. Er werd een plan van landelijke ecologische (natte)verbindingen gemaakt dat deel uitmaakt van een Europese plan. Het plan is op een provinciaal niveau vertaald en wordt uitgevoerd. Streven is dit Natuur Netwerk Nederland (NNN) uiterlijk in 2027 af te ronden. Deze ecologische verbindingzones worden ook de 'groene wegen' of 'blauw groen verbinding' genoemd. 'Het Zanddepot maakt, samen met de Weelen en het Streekbos deel uit van het Natuur Netwerk Nederland (NNN).

Het belang van natuurgebieden en natuurbeheer in Nederland

- Nederland is verstedelijkt; wat vroeger zo gewoon was (en om de hoek lag) moet je nu opzoeken: natuur, ruimte, rust en stilte.
- De natuur speelt een essentiële en onvervangbare rol bij de handhaving van een gezond leefmilieu. Bomen en planten dragen bij aan schone lucht en zuiver water, ze reguleren ons klimaat.
- Natuur betekent ontspanning in het drukke bestaan, inspiratie opdoen, weg van de dagelijkse beslommeringen. Mensen trekken massaal naar natuurgebieden. Hieruit blijkt, dat mensen de natuur belangrijk vinden!
- Behoud van natuur levert een fundamentele bijdrage aan een duurzame relatie tussen mens en natuur. Duurzaam betekent, dat zowel de doelen van vandaag als die van morgen gerealiseerd worden.
- Natuur- en Bosbeheer combineert de verschillende functies die bossen met elkaar hebben; natuur- en landschapsbeheer, recreatie en houtproductie.

Wat is goed?

Juist en zorgzaam met de natuur omgaan is echter geen eenvoudige klus! Hoe doe je dat? Er zijn verschillende opvattingen over deze vraag. Hieronder een beknopte beschrijving van enkele veel voorkomende ideeën:

1. De natuur aan haar lot overlaten - niets doen:

Voordeel: De natuur is knap genoeg om voor zichzelf te zorgen. Natuurontwikkeling geschiedt door natuurlijke processen. Hierdoor komt de natuur tot zijn recht zoals oorspronkelijk bedoeld.

Nadeel: het gebied moet wel heel groot zijn, de ontwikkeling in de omgeving (waterpeilbeheer, vermessing, verontreiniging van lucht, water, licht) heeft invloed op de ontwikkeling van de flora en fauna in het gebied. Uiteindelijk verdwijnt de verscheidenheid aan vegetatie - de sterkste wint. Geen toegang voor mensen.

2. De natuur naar je hand zetten - beheren/ingrijpen naar eigen inzicht:

Voordeel: Je hebt controle over het gebied en kunt gunstige omstandigheden creëren voor kwetsbare planten en dieren. Hierdoor kun je meer variatie (biodiversiteit) aanbrengen. De invloed van de omgeving (waterpeilbeheer, vermessing, verontreiniging van lucht, water, licht) kun je gebruiken of beperken. Beperkt toegankelijk voor mensen.

Nadeel: arbeidsintensief - inrichting, aanpassen en onderhoud is kostbaar. Niet iedereen heeft dezelfde opvatting over het gebied. Beperkt toegankelijk voor mensen.

3. De natuur als recreatiegebied - mensen (honden) zijn altijd welkom in het gebied:

Voordeel: de natuur is voor de mens. Zij kunnen hier tot rust komen. Zo leren de mensen de natuur waarderen en voelen zij zich verbonden met de natuur. De natuur wordt als ontspannen en inspirerend ervaren.

Nadeel: alles is ingericht- en toegankelijk voor mensen. Dit verstoort de natuur, wat vooral in het broedseizoen desastreuze gevolgen kan hebben. Biodiversiteit is beperkt.

4. Hoe groot moet een natuurgebied zijn? -Verstedelijking, landbouw, industrie, wegen:

Bij het creëren of behouden van natuurgebieden in Nederland, botsen we vaak tegen sociaal-economische belangen. Naast de landbouw wil iedereen lekker ruim in het buitengebied wonen, een werkplek hebben, zonder file naar het werk rijden en niet te lang op goederen wachten. Mede door de verstedelijking en de verharding komt de natuur in het gedrang. Dé natuur wordt tevens steeds meer gezien als een noodzakelijke blauw- groene buffer voor het welzijn van de mens. De verantwoordelijkheid voor de natuur (de veelheid aan soorten= biodiversiteit) speelt een grotere rol bij land (her)inrichting.